

Як уберегтися від лабетів фабрик наукових публікацій?

БЮЛЕТЕНЬ «АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ»
Випуск № 25 || ВЕРЕСЕНЬ 2022 РОКУ

ФАБРИКИ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ, «ПАПЕРОВІ ФАБРИКИ» (англ. research paper mills) — це підприємці, що надають послуги з написання фальшивих наукових рукописів або (частіше) пропонують викладачам і дослідникам купити співавторство у вже готовому рукописі. Також ці фабрики часто надають додаткові шахрайські послуги, зокрема продають у своїх рукописах покликання на інші статті (цитування) для штучного збільшення наукометричних показників автора, журналу чи установи. Інша цільова аудиторія цього «бізнесу» — здобувачі освіти, яким пропонується підготовка різних видів студентських та аспірантських робіт на замовлення.

Щоб знайти фабрику наукових публікацій в Україні, достатньо набрати в пошуковикі «купити наукову статтю» або натрапити на одне з численних рекламних оголошень у соціальних мережах.

Послуги цих фабрик стали настільки популярними в Україні, що сьогодні чимало працівників освіти і науки переконані, що опублікувати результати досліджень у науковому виданні, яке представлено в реферативних базах *Scopus* або *Web of Science*, можливо тільки за гроші. Тоді як насправді публікація у наукових журналах переважно безкоштовна, і лише журнали відкритого доступу стягують з авторів кошти за обробку статті (англ. article processing charge, APC).

ЯК ПРАЦЮЮТЬ «ПАПЕРОВІ ФАБРИКИ»?

ФАБРИКИ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ використовують різні форми шахрайства, щоб опублікувати фальшиве дослідження. Найчастіше підготовлений працівниками фабрики рукопис надсилається на розгляд відразу до кількох наукових журналів, і щойно якийсь із журналів погодиться його розглянути, на сайті паперової фабрики відразу з'являється пропозиція придбати співавторство у цьому рукописі.

Видавничий бізнес і відкритий доступ до результатів досліджень

Зростання кількості наукових досліджень, а відповідно, й фінансових ресурсів, що виділяються на їх проведення, перетворило наукове видавництво на неймовірно вигідний бізнес із мільярдними прибутками. Ліва частина цих прибутків отримується шляхом експлуатації волонтерської праці науковців. Учені безкоштовно передають видавцеві свої рукописи для поширення результатів досліджень, на проведення яких вони отримали кошти від університету чи грантодавця. Також учені на волонтерських засадах рецензують рукописи інших учених. А згодом вони повинні заплатити видавцеві великі гроші за можливість прочитати ці статті. При цьому вартість передплати наукових колекцій постійно зростає.

Як реакція на таку поведінку видавців у світі набула популярності ініціатива **Відкритого доступу** — забезпечення безкоштовного доступу до наукових публікацій через мережу Інтернет без будь-яких технічних обмежень^[1]. Проте, не бажаючи зменшення своїх прибутків, великі академічні видавці розробили так звану «гібридну модель» фінансування публікацій, спотворивши при цьому ідею Відкритого доступу. Відтепер видавці пропонують авторам вибір: безкоштовно опублікувати статтю, повний текст якої буде доступний читачам за передплату, або сплатити кошти за обробку статті й відкрити всім доступ до повного тексту.

Plan S

Making full & immediate
Open Access a reality

Сьогодні в науковому світі поширюються ініціативи (наприклад, **Plan S**), відповідно до яких публікації, що є результатом досліджень, профінансованих коштом платників податків, повинні публікуватися виключно у відкритих журналах. Відтак між установами та видавцями нині укладаються нові типи угод, які дозволяють працівникам цих установ читати статті та публікувати власні результати у відкритих журналах за єдину плату. Тому сьогодні для наукової спільноти проблема вже не стільки у вільному доступі до знань, скільки в недопущенні посилення дискримінації, коли публікувати результати своїх досліджень через фінансові бар'єри зможуть тільки дослідники з розвинених країн.

Усе листування з редакцією здійснює працівник фабрики публікацій. Авторам зазвичай створюються вигадані неакадемічні адреси електронної пошти й порожні ідентифікатори ORCID, які засмічують реєстр, ускладнюють пошук та уніфікацію наукової інформації. Як правило, щойно редакція погоджується опублікувати рукопис, фабрика публікацій надсилає туди ще сотні схожих робіт, тому часто одні видання потерпають від діяльності фабрик значно сильніше за інших.

Між редакцією видання та фабрикою публікацій також може існувати попередня змова щодо опублікування великої кількості робіт незалежно від їхньої наукової цінності. Для такого шахрайства зазвичай створюють спеціальні тематичні випуски під керівництвом гостьового редактора або в окремому випуску публікують матеріали фейкової конференції.

Ціна таких фабричних публікацій залежить від різних чинників: від баз даних, де індексується журнал, наукометричних показників видання, позиції автора в переліку співавторів тощо.

ЧОМУ ШАХРАЯМ УСЕ ЦЕ СХОДИТЬ З РУК?

Працівники фабрик публікацій — це достатньо компетентні особи, котрі з якихось причин не змогли себе реалізувати в науці й тепер використовують свої знання для руйнування наукової комунікації. Крім того, їхній професійний рівень постійно зростає, адже щоб одурити редакції та рецензентів і скомпіювати рукопис, який буде схожий на реальне дослідження, потрібно знати актуальні публікації, наукові методи, інструменти, володіти іноземними мовами тощо.

Водночас клієнти фабрик (а це викладачі, наукові працівники, аспіранти, посадовці тощо), навпаки, деградує у науковому плані, адже не проводять власних досліджень, а купують уже готові роботи.

Якщо фальшиве дослідження від фабрики публікацій вдалося виявити в процесі рецензування, його просто не опублікують. Однак якщо рукопис уже опубліковано, то його не можна просто так видалити з журналу: спочатку редакція повинна висловити занепокоєння щодо публікації (*англ.* expression of concern), і тільки після місяців ретельного розслідування цю публікацію буде відкликано (ретракція). Відповідну політику слід приймати та впроваджувати й редакціям українських наукових видань.

Інформацію про відкликання статті окремо публікують у журналі, де редакція вказує причину й дату ретракції. Отримати докладну інформацію про ретракції наукових статей можна в базі *Retraction Watch*^[2] (у фільтрах серед причин слід обрати «paper mill»).

Важливо пам'ятати, що відкликані публікації не видаляються з архівів видання, а лише отримують позначку «Retracted». Таку саму позначку ця публікація повинна отримати у всіх реферативних базах, де її проіндексовано, проте в багатьох базах підхід до позначення ретракцій часто непослідовний.

Зазвичай впливові журнали, які дбають про свою репутацію, зацікавлені у проведенні подібних розслідувань, хоча редакціям неприємно визнавати, що їх обдурили. Проте є й журнали, що свідомо співпрацюють з фабриками публікацій, і очевидно, що їхні редакції не поспішають відкликати статті. Наприклад, *Scopus* регулярно припиняє індексувати цілі журнали, зокрема й через підозри у співпраці з паперовими фабриками (перегляньте перелік джерел, виключених зі *Scopus*^[3]). Втім, вже проіндексовані публікації з таких видань, як правило, назавжди залишаються у *Scopus*.

ЧИМ «ЗРУЧНІ» УКРАЇНСЬКІ ВИМОГИ?

На жаль, недосконалість української системи оцінювання наукових результатів лише грає на руку шахраям. В Україні критеріями оцінювання наукової продуктивності активно слугують кількісні показники без огляду на те, які саме публікації стоять за цими цифрами. Тому, наприклад, відкликані статті або публікації та цитування у виданнях, індексацію нових номерів яких припинено в базах даних через грубі порушення видавничої етики, в українській системі оцінювання винагороджуються подібно до публікацій у найпрестижніших наукових виданнях^[4]. Навіть якщо всі статті автора чи установи буде відкликано і вони змінять статус на «Retracted», то це не вплине на оцінку: українське оцінювання не звертає увагу на статус публікації.

Таким чином, фабрикам публікацій доволі просто задовольняти потреби українських клієнтів, адже для більшості з них достатньо отримати лише певні кількісні показники у потрібній базі даних, і їм байдуже до змісту роботи, її статусу та видання, в якому її опубліковано.

ХТО Є КЛІЄНТОМ ПУБЛІКАЦІЙНИХ ФАБРИК?

Кількість фальшивих рукописів, які пов'язують із діяльністю фабрик наукових публікацій, стрімко зростає в усьому світі^[5].

Вчені постійно відчувають певний психологічний тиск щодо того, що вони повинні опублікувати роботу (принцип «publish or perish» — «публікуйся або помри»). У деяких випадках наукові працівники, викладачі університетів, аспіранти не можуть досягти кар'єрного зростання без наявності відповідних публікацій.

При цьому багато українських вчених скаржаться на відсутність сильної наукової школи, скромні можливості для вивчення англійської мови, брак доступу до актуальної наукової літератури, а відтак їм складно самостійно провести наукове дослідження, результати якого зацікавлять редактора впливового журналу. Тому вони вдаються до послуг фабрик публікацій.

Деякі недосвідчені автори взагалі вважають, що співпраця з фабрикою публікацій — це ціна кар'єрного зростання, і навіть не соромляться й не приховують факту своєї співпраці.

Для того щоб опублікувати статтю в читаному та цитованому виданні, зазвичай потрібно витратити багато часу, а сам процес якісного рецензування рукопису є доволі складним і тривалим. Особи, що відповідають за організацію наукової роботи установи, нерідко вимагають від авторів швидких результатів — якнайбільшої кількості публікацій та їх цитувань, чим підштовхують своїх працівників до співпраці з фабриками публікацій.

Часто керівники установ не зацікавлені у працівниках, що публікують протягом року одну-дві впливові роботи у відомих журналах. Такі горе-керівники прагнуть, щоб працівники, навпаки, публікували щороку десятки робіт без огляду на їхню наукову цінність, а легко досягти таких показників можна саме за допомогою фабрик публікацій. Відповідно, в останні роки в Україні стрімко зростає кількість публікацій насамперед у журналах із низькими наукометричними показниками^[6].

Користуючись купівлею публікацій та цитувань у шахраїв, безчесні автори намагаються штучно завищити наукометричні показники у своїх персональних академічних профілях, щоб підвищити власні шанси на перемогу в національних конкурсах наукових проєктів та для отримання інших державних матеріальних і кар'єрних винагород за свої наукові здобутки.

Подібним чином керівники українських університетів регулярно звітують про кількісні показники наукової роботи своїх установ і прагнуть представити у своїх звітах якнайвищі результати. При цьому вони також конкурують між собою за місця в різноманітних рейтингах, методології яких враховують кількість публікацій та цитувань наукових робіт установи.

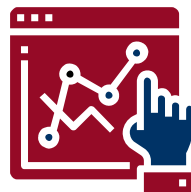
Деякі редакції наукових журналів купують фальшиві цитування, щоб покращити наукометричні показники своїх видань. Також редакції, які тільки прагнуть індексуватися у популярних реферативних базах, намагаються штучно збільшити науковий вплив, щоб обманути експертів, які відбирають контент для цих баз.

ЯКІ НАСЛІДКИ ВСЕ ЦЕ МАЄ?

Купівля авторства — це свідоме порушення норм наукової етики, що руйнує фундаментальні принципи наукової комунікації, знецінює працю викладачів та науковців, підриває довіру суспільства до науки та дослідників.

Фабрики публікацій не продають справжніх результатів наукових досліджень. Тому ці тексти не тільки крадуть час читачів, засмічуючи науковий інформаційний простір, але й можуть нашкодити своїми фальшивими висновками, наприклад, життю та здоров'ю людей.

Частина коштів платників податків, що виділяються з державного бюджету на українську освіту і науку, осідає в кишенях власників фабрик публікацій. Крім того, існує серйозний ризик, що державне фінансування на проведення досліджень отримують клієнти цих фабрик. Водночас невмотивовані вчені або будуть змушені емігрувати, або припинять займатись науковими дослідженнями.

Показники публікаційної активності вчених використовуються керівниками на всіх рівнях для оцінки стану та розробки планів розвитку наукової роботи. Діяльність фабрик публікацій призводить до того, що в цих аналізах враховують фальшиві результати, фіктивну співпрацю між вченими та установами, вигаданий науковий вплив результатів досліджень, що робить усі ці прогнози вкрай неточними та неефективними.

ЯК НАМ БОРОТИСЯ З ФАБРИКАМИ ПУБЛІКАЦІЙ?

Для боротьби з фабриками публікацій Комітет з етики наукових публікацій (*Committee on Publication Ethics, COPE*) радить установам та грантодавцям спільно працювати над переглядом стимулів для дослідників, щоб мотивувати їх до написання справжніх статей, а не до використання послуг, які забезпечують швидку, проте фальшиву публікацію^[7].

Безумовно, шахраї, які купили авторство чи покликання у фальшивих наукових роботах, повинні нести за це відповідальність. Проте карати самих лише авторів недостатньо — розв'язати цю проблему можна тільки комплексними зусиллями. Авторам потрібно дати шанс добровільно визнати порушення та відкликати свої фальшиві публікації, керівникам установ слід надати права для швидкого розірвання трудового договору, якщо доведено факт співпраці працівника з фабрикою публікацій, грантодавці не повинні допускати таких авторів до участі в наукових конкурсах, а Міністерству освіти і науки України варто позбавляти ліцензій університети, керівники яких систематично ігнорують співпрацю своїх працівників з фабриками публікацій.

Однак керівники установ, грантодавці, посадовці, що відповідають за науку в країні, повинні насамперед покращити критерії оцінювання, щоб дослідники більше не відчували потреби користуватися послугами фабрик публікацій: необхідно відмовитися від поверхневого використання кількісних показників оцінки наукової продуктивності на національному, інституційному та індивідуальному рівнях.

Завдяки поєднанню досвіду, доказів та ідей понад 350 європейських дослідницьких організацій у липні 2022 року було представлено Угоду про реформування оцінки наукових досліджень, що містить принципи, зобов'язання та часові рамки реформування систем оцінювання наукової роботи установ та дослідників^[8].

Підписанти цієї Угоди повинні взяти на себе зобов'язання покладатися насамперед на експертну оцінку, припинити невідповідно використовувати наукометричні показники, відзначити різні форми представлення результатів наукових досліджень, винагороджувати дослідників за підготовку наукових кадрів та активне впровадження відкритих наукових практик, таких як обмін вихідними даними та відкрите рецензування.

Отже, українським науковим стейкхолдерам не потрібно вигадувати велосипед — достатньо приєднатися до цієї відкритої коаліції організацій, щоб працювати разом з європейськими партнерами над впровадженням позитивних змін у національну практику оцінювання та покласти край руйнівній діяльності публікаційних фабрик. ■

1. Harnad, S. (2006). Publish or perish — self-archive to flourish: the green route to open access. *ERCIM News*, 64.
URL: <https://cutt.ly/RXDicWa>
2. URL: <https://retractiondatabase.org/>
3. Source title list (incl. Scopus discontinued sources list). URL: <https://cutt.ly/7XDgBwl>
4. Nazarovets, S. (2022). Analysis of publications by authors of Ukrainian institutes in Scopus-delisted titles. *Learned Publishing*. DOI:10.1002/leap.1464.
5. Else, H., & Van Noorden, R. (2021). The fight against fake-paper factories that churn out sham science. *Nature*, 591 (7851), 516–519. DOI:10.1038/d41586-021-00733-5.
6. Hladchenko, M. (2022). Implications of Publication Requirements for the Research Output of Ukrainian Academics in Scopus in 1999—2019. *Journal of Data and Information Science*, 7(3), 71–93. DOI:10.2478/jdis-2022-0016.
7. Paper Mills — Research report from COPE & STM. DOI:10.24318/jtbG8IHL.
8. Agreement on Reforming Research Assessment (2022). *Science Europe*. URL: <https://cutt.ly/xXDTcOX>

АВТОР ТЕКСТУ: СЕРГІЙ НАЗАРОВЕЦЬ

ЛІТЕРАТУРНА РЕДАКТОРКА: СВИТЛАНА ГЛУЩИК

ВЕРСТКА: ЄВГЕН НІКОЛАЄВ

УСІ ВИПУСКИ БЮЛЕТЕНЯ ЧИТАЙТЕ НА РЕСУРСІ
WWW.SKEPTIC.IN.UA

В ОФОРМЛЕННІ БЮЛЕТЕНЯ ВИКОРИСТАНО ІКОНКИ FACTORY BY LAYMIK, SWINDLER BY EUCALYP, MONEY BY BAGAS SAPUTRA, INDICATOR BY NHOR, REFERENCES BY CREATIVE STALL, ОДЕРЖАНІ НА СЕРВІСІ THE NOUN PROJECT.

ПУБЛІКАЦІЯ ВИДАНА В МЕЖАХ ІНІЦІАТИВИ З РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ В УКРАЇНІ, ЯКУ ВИКОНУЄ МІЖНАРОДНИЙ ФОНД «ВІДРОДЖЕННЯ» У ПАРТНЕРСТВІ З ІНІЦІАТИВОЮ ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА ДЛЯ ЄВРОПИ (OSIFE) ЗА ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПОСОЛЬСТВА ШВЕЦІЇ В УКРАЇНІ.

ДУМКИ ТА ПОЗИЦІЇ, ВИКЛАДЕНІ У ЦЬЙ ПУБЛІКАЦІЇ, Є ПОЗИЦІЄЮ АВТОРІВ ТА НЕ ОБОВ'ЯЗКОВО ВІДОБРАЖАЮТЬ ПОЗИЦІЮ ПОСОЛЬСТВА ШВЕЦІЇ В УКРАЇНІ, МІЖНАРОДНОГО ФОНДУ «ВІДРОДЖЕННЯ» ТА ІНІЦІАТИВИ ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА ДЛЯ ЄВРОПИ (OSIFE).

Ця публікація поширюється на умовах ліцензії CREATIVE COMMONS: Із Зазначенням Авторства — Некомерційна — Поширення На Тих Самих Умовах 4.0 Міжнародна (CC BY-NC-SA 4.0)